

Valsts prezidentes Vairas Vīķes–Freibergas dibinātās
Stratēģiskās analīzes komisijas
starpdisciplinārs, uz kvalitatīvām metodēm balstīts pētījums

LATVIJA UN BRĪVA DARBASPĒKA KUSTĪBA: ĪRIJAS PIEMĒRS

**Pētījuma veicēji: Stratēģiskās analīzes komisijas pētnieki Ivars Indāns, Aija
Lulle, Marika Laizāne–Jurkāne un Liene Znotiņa**

**2005. gada novembris – 2006. gada janvāris
SATURA RĀDĪTĀJS**

Ievads	
...3	
Brīva darbaspēka kustības procesi	5
Īrijā strādājošo Latvijas iedzīvotāju formulētie problēmjautājumi	11
Atgriešanās priekšnoteikumi un motivācija	16
Rekomendācijas	
20	
Pielikums Nr.1. Pētījuma metodoloģija un teorētiskais pamatojums	26
Pielikums Nr.2. Pētījuma ietvaros izmantotā literatūra	27
Pielikums Nr.3. Anketa	28

IEVADS

„*Viss skaidrs - zemas algas. Kad maksās vairāk, tad cilvēki atgriezīsies.*” Šis ir viens no biežāk sastopamajiem stereotipiem par iemesliem, kādēļ Latvijas iedzīvotāji dodas strādāt uz ārzemēm.

Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas dibinātās Stratēģiskās analīzes komisijas (SAK) galvenais mērķis ir veidot ilglaicīgu skatījumu uz Latvijas valsts un sabiedrības attīstību plašā starptautisko procesu kontekstā. Migrācija un brīva darbaspēka kustība bija viens no pētījumu tematiem jau komisijas dibināšanas laikā, kad Latvija kļuva par pilntiesīgu Eiropas Savienības (ES) dalībvalsti.

Šis pētījums ir secīgs turpinājums jau vairākiem SAK īstenotiem projektiem, īpaši demogrāfijas un dzīves kvalitātes pētījumiem.

Gadu pēc iestāšanās ES, kad valsts un sabiedrība sāk aizvien tiešāk apzināties, kādus izaicinājumus un iespējas rada dalība 25 valstu blokā, SAK pētnieki veica pētījumu par Latvijas iedzīvotāju došanos strādāt uz Īriju - valsti, kura nav likusi šķēršļus brīvai darbaspēka kustībai un piesaistījusi daudz iedzīvotāju no jaunajām ES dalībvalstīm, tai skaitā Latvijas. Pētījuma mērķis bija noskaidrot galvenos iemeslus un iedzīvotāju motivāciju, kāpēc viņi izvēlējušies strādāt Īrijā, analizēt situāciju plašākā kontekstā un izzināt aizbraukušo motivāciju atgriezties Latvijā, nevis spriest, kas ir cietēji un kas - vainīgie tāpēc, ka Latvijas darbaspēks izmanto iespēju strādāt citās valstīs.

Brīva darbaspēka kustība ir ārkārtīgi daudzšķautņains un sarežģīts fenomens, un pētījumā tā aplūkota kā sociāls process, kas Latvijai rada gan demogrāfiskus un sociālus, gan ekonomiskus pārbaudījumus, un liek uzdot jautājumus par iedzīvotāju dzīves kvalitāti Latvijā un nepieciešamajiem soļiem situācijas uzlabošanai.

Attiecībā uz iemesliem, kāpēc cilvēki dodas strādāt uz Īriju, atbilde uz sākumā minēto stereotipizēto pieņēmumu lielā mērā ir apstiprinoša - ekonomiskie faktori ir dominējušie lēmuma pieņemšanā. Citādi ir ar viedokli - „*viss skaidrs,*” kā tas nereti tiek minēts publiskajā telpā.

Darba samaksa ir galvenais, bet ne vienīgais iemesls. Nereti lēmumu strādāt ārpus Latvijas lika pieņemt vairāku faktoru kombinācija: zemi ienākumi, sarežģījumi personiskajā, profesionālajā dzīvē, slikti darba apstākļi, iespēju trūkums, vāji atbalsta tīkli valstiskā, vietējo pašvaldību, ģimenes un draugu līmenī, kā arī tas, ka Latvijas iedzīvotājiem netiek piedāvāta visaptveroša valsts attīstības vīzija, līdz ar to trūkst pārliecības, ka dzīves kvalitāte Latvijā uzlabosies. Liela daļa no Īrijā strādājošajiem ir izbraukuši jau pirms iestāšanās ES; Latvijas pievienošanās Eiropas Savienības blokam zināmā mērā legalizēja jau agrāk aizsākušos procesu.

Taču pirms iestāšanās ES tas nebija mediju un valdības dienaskārtībā; lielākoties neapmierinātība tika pausta par to, ka tā dēvētās vecās dalībvalstis „diskriminē” jaunās, nekavējoties neatverot savu valstu darba tirgus.

Neapstiprinās kāds cits iesakņojies stereotips - Latviju pamet nekvalificēts darbaspēks. Tas stigmatizē Īrijā strādājošos un turpina reproducēt polarizējošus

stereotipus par aizbraukušajiem un palicējiem, proti, kuri ir ieguvēji un kuri - zaudētāji.

Raugoties no Latvijas viedokļa, izbraukušie daudzos gadījumos ir kvalificēti, ieguvuši vidējo, vidējo speciālo, nepabeigtu augstāko vai augstāko izglītību, taču strādā savai izglītībai un spējām neatbilstošu un mazāk kvalificētu darbu.

Brīva darbaspēka kustība gan izraisa jaunus pārbaudījumus Latvijai, gan vienlaicīgi var radīt un rada jaunas iespējas, sniedz bagātinošu pieredzi. Dati liecina, ka no Latvijas ir izbraukuši ne vairāk kā 5 % no darbaspējīgajiem cilvēkiem Latvijā. Vērtējot vēsturiski un salīdzinoši, šis rādītājs ir indikatīvs lielākajai daļai valstu pēc to pievienošanās ES, un emigrācijas tendences ir vērtējamās kā mērenas.

Pašreizējo brīvo darbaspēka kustību starp Latviju un Īriju raksturo arī sekojoši procesi:

- Vairumā gadījumu Īrijā strādājošie vēlas atgriezties;
- Nereti vērojams modelis, kurā periodiski dzīve rit te Latvijā, te Īrijā;
- Cilvēki vēlas atgriezties un strādāt reģionos, no kuriem nākuši.

Lai tas notiktu, ir jārod risinājumi problēmām un izaicinājumiem dažādās jomās, par kurām pētījuma ziņojumā ir sniegtas rekomendācijas politikas veidotājiem, valsts un pašvaldību institūcijām, nevalstiskajam sektoram, privātajiem uzņēmējiem, jo, lai gan brīva darbaspēka kustība ir salīdzinoši mērena, Latvijā tas tiek uztverts sāpīgāk nekā daudzās citās valstīs, īpaši, ņemot vērā demogrāfisko situāciju.

Visbeidzot jāņem vērā ka, stereotipu producēšanas un reproducēšanas apstākļos ar terminu 'migrācija', kas ES pamatā tiek attiecināts uz trešo valstu pilsoņu kustību, Latvijas publiskajā telpā tiek saistīti emocionāli sakāpināti viedokļi, kas paver ceļu politiskajai konjunktūrai, manipulējot ar brīva darbaspēka kustības tēmu gan Latvijā, gan no Latvijas izbraukušo kopienās ārvalstīs.

Apzinoties demogrāfisko situāciju, nospraužot par mērķi pastāvīgu dzīves kvalitātes celšanu, konkurētspējas attīstīšanu un nepieciešamību ieguldīt cilvēkresursos, Latvija to nedrīkst pieļaut.

BRĪVA DARBASPĒKA KUSTĪBAS PROCESI

Saskaņā ar LR Ekonomikas ministrijas datiem visvairāk no Latvijas darbaspēks izbrauc uz Īriju, Lielbritāniju un Vāciju. Šis skaitlis ir apmēram 5% no visa Latvijas aktīvā darbaspēka, kas ir raksturīgi ES jaunajām dalībvalstīm. Pēc oficiāliem datiem Latviju darba meklējumos ES atstājuši ap 50 000 cilvēku, no kuriem 15 000 - 20 000 atrodas Īrijā. Skaitļi ir relatīvi un mainīgi, tāpēc nevar būt precīzi. Ņemot vērā neoficiālos datus un pētījumus, izbraukušo skaitlis var svārstīties 30% ietvaros. Īrijas pētījums apliecina, ka arvien vairāk Latvijas iedzīvotāju cenšas izmantot legālā darba iespējas.

Pašlaik ievērojami vairāk izbrauc LR pilsoņu, tomēr darba iespējas ES ir stimuls arī naturalizācijas procesa aktivizācijai Latvijā. Ieviešot ES trešo valstu pilsoņu direktīvu, no 2006. gada Latvijas nepilsoņi varēs kļūt par ES pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kas nozīmē papildu iespējas nepilsoņiem, kas meklē darbu vai pārceļas uz dzīvi ES.

Līdz ar to var prognozēt, ka īslaicīgi emigrācija var pieaugt, un darbaspēka aizplūšana turpināsies vēl vairākus gadus. Atkarībā no ekonomikas attīstības šis laiks svārstās 3-8 gadu ietvaros. Pie tam palielināsies to ES valstu skaits, kuras atvērs savus darba tirgus Latvijas darbaspēkam, tāpat informācija par darba iespējām un perspektīvām kļūst aizvien pieejamāka un sabiedrībā mazinās valodu zināšanu barjeras. Tomēr kopumā pētījumi par potenciālo migrāciju no Austrumeiropas, kā arī iepriekšējo ES paplašināšanās posmu pieredze apliecina, ka ar laiku emigrācija samazinās un pamazām izsīkst, pieaugot dzīves kvalitātei savās valstīs.

Kopējie procesi par Latvijas iedzīvotājiem Īrijā

- Pētījums neapstiprināja pieņēmumu, ka izbrauc, lielākoties, nekvalificēts darbaspēks. No Latvijas viedokļa raugoties, izbrauc arī kvalificēts un izglītots darbaspēks, kas, vairumā gadījumu, Īrijā strādā savai izglītībai un prasmēm neatbilstošu, mazkvalificētu darbu.
- Latvijas iedzīvotāju Īrijā demogrāfiskais raksturojums ir plašs: izbraucēji ir dažāda vecuma - izbraukuši tūlīt pēc vidusskolas beigšanas, pēc studiju pārtraukuma, tāpat - vidējā paaudzes cilvēki, kas strādājuši/nav bijuši pilnībā nodarbināti/bijuši bezdarbnieki, kā arī - cilvēki pirmspensijas vecumā.
- Uz Īriju ir devušies cilvēki no visiem Latvijas reģioniem, arī galvaspilsētas. Īpaši spilgti iezīmējas migrācijas ķēdes: vēlāk izbraukušie draugi, ģimenes locekļi, tuvinieki un paziņas ir sekojuši pionieriem no kādas noteiktas Latvijas vietas, tādējādi veidojot situāciju, ka atsevišķās pašvaldībās ir izbraucis liels iedzīvotāju skaits darbaspējīgā vecumā, bet citās izbraukušo skaits ir neliels.

Empīriskie dati liecina, ka lielai daļai aizbraucēju ir vidējā speciālā izglītība dažādās, šodienas Latvijas strauji mainīgajos apstākļos - pieprasītās profesijās (šoferi, galdnieki, metinātāji, celtnieki, frizieri, grāmatveži, pārdevēji, pavāri u.c.)

No politikas plānošanas aspekta, ir būtiski, lai pēc atgriešanās šiem cilvēkiem būtu iespēja papildināt zināšanas atbilstoši mūsdienu tirgus prasībām. Lielai daļai aizbraukošo ir augstākā vai nepabeigta augstākā izglītība. Turklāt, ir būtiski nevairot šo nepamatoto pieņēmumu publiskajā telpā, jo tas stigmatizē aizbraucēju kopumā.

Vēlme atgriezties

- Pētījuma dati liecina, ka Īrijā strādājošie Latvijas iedzīvotāji vēlas atgriezties Latvijā, lai strādātu savā profesijā vai uzsāktu savu, kaut nelielu biznesu.
- Empīriskie dati liek apšaubīt pieņēmumu par nevēlēšanos atgriezties Latvijas reģionos. Gluži otrādi, lielākā daļa respondentu vēlas atgriezties vietā, no kuras nākuši. Tādēļ ir svarīgi, lai visā Latvijā būtu attīstīts darba tirgus un labvēlīga sociālā vide.

Liela daļa no Latvijas ir aizbraukuši vairāk nekā pirms trīs gadiem vai pat pirms pieciem sešiem gadiem (sākot ar deviņdesmito gadu beigām), nevis tūlīt pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai.

Šīs izbraucēju grupas teiktajā spilgti izpaužas, cik salīdzinoši spēcīgi bija faktori, kas lika pieņemt lēmumu braukt strādāt uz ārzemēm: sociālā drošība bija zemākā līmenī, ekonomiku 90to gadu beigās bija negatīvi ietekmējusi Krievijas krīze, darba devēju - darba ņēmēju attiecības un rekrutēšana bija zemākā kvalitātē nekā tas ir pašlaik, nereti tika izvirzītas pārspīlētas prasības (respondenti ar augstāko, nepabeigtu augstāko izglītību kā lielu pazemojumu atceras darba intervijas Latvijā, kad uz kasieres, pārdevējas u.c. amatiem bija jāveic inteliģences testi, jāpierāda augstākā izglītība un, nepieņemšanas gadījumā, potenciālie darba devēji pat neatsūtīja atteikuma vēstuli), bija augstāki bezdarba rādītāji, krasi iezīmējās informācijas sabiedrības plaisa starp tiem, kuriem bija mūsdienīgas zināšanas, īpaši, iemaņas darbā ar datoru un tiem, kuriem šo zināšanu un prasmju trūkuma dēļ iespējas atrast labāk apmaksātu darbu bija ļoti ierobežotas. Šajā grupā īpaši spilgti parādās, ka Latvijas iedzīvotājiem nereti ir negatīvāki priekšstati par pašreizējo realitāti Latvijā (bērnu pabalstiem, iespējām atrast darbu, mobilitātes iespējām utt.).

Socializēšanās un piekļuve informācijai

- Mūsdienu globalizācijas apstākļos nav pamata runāt par latviešu Īrijā informatīvo izolāciju. Īrijā interneta lietotājiem ir brīvi pieejami Latvijas elektronisko mediju (radio, TV, interneta portālu, laikrakstu interneta versiju, kā arī visu citu valsts, pašvaldību un privāto mājas lapu informatīvie resursi), tāpat plaši pieejama satelīttelevīzija. Taču pretrunīgi vērtējama un padziļināmi

pētāma informatīvās telpas uztvere. No vienas puses, respondenti saka, ka neinteresējas par politiku Latvijā, taču no otras - atzīst, ka ir aktīvi piedalās anonīmajās diskusijās interneta portālos. Vairāk būtu jāpēta fenomens, kādēļ, sekojot līdzī Latvijas procesiem, tomēr dziļi iesakņojies stereotipisks, negatīvs viedoklis par Latviju.

- Savstarpējās socializēšanās līmenis starp Latvijas iedzīvotājiem, kas pašlaik dzīvo un strādā Īrijā, ir samērā zems. Tas skaidrojams gan ar subjektīviem faktoriem (noslēgts dzīvesveids, šaurs draugu loks, nevēlēšanās tikties un atpūsties kopā ar tautiešiem), gan objektīviem faktoriem (gara darbadiena, dzīvo tālu no citiem latviešiem utt.). Lielākoties Īrijā dzīvojošie ir dzīvokļus vai mājas kopā ar citiem latviešiem vai ģimenes locekļiem, retos gadījumos notiek īpašuma iegāde Īrijā.

Kopumā var secināt, ka nenotiek plaša un dziļa latviešu kopienas iesakņošanās Īrijā. Kā institucionalizācijas piemērus var minēt ar Latvijas vēstniecības Īrijā atbalstu izveidoto Īrijas latviešu biedrību un jaundibināto skolu (svētdienas skolu princips), kurā mācības no nākamā gada notiks divas reizes mēnesī. Ļoti reti tiek praktizēti dievkalpojumi. Tomēr iesaistīšanās, piemēram, latviešu biedrībā, ir vāja, lai gan vairākums respondentu atzīst, ka zina par tās pastāvēšanu. Kā neiesaistīšanās iemesli jāatzīmē jau iepriekš minētie subjektīvie un objektīvie faktori samērā zemajam socializācijas līmenim, kā arī fakts, ka biedrība nodibināta nesen - 2005. gadā. Īrijā nav izveidojušies pakalpojumu tīkli, kas būtu orientēti tieši uz iebraucējiem no Latvijas kā šo pakalpojumu izmantotājiem.

Raksturīgi, ka uz Īriju tiek pārceltas dzīvesveida un identitātes izpausmes, kas saistās ar latviskumu - svētku svinēšanas tradīcijas, mājas iekārtojums, ēšanas tradīcijas, attieksme pret morālām un materiālām vērtībām utt. Lielākoties Latvijas iedzīvotāji nesaplūst ne ar pārējiem iebraucējiem, kas nesen ieradušies Īrijā brīva darbaspēka apstākļos, nedz arī ar vietējo sabiedrību, kas Īrijā dzīvojuši vairākās paaudzēs. Respondenti izteikti uzsver kultūras atšķirības.

Ienākumu līmenis Īrijā

- Ienākumi Īrijā ir daudz lielāki, nekā tie ir bijuši strādājot Latvijā. Respondentu ienākumi, pirms aizbraukšanas no Latvijas, ļoti atšķiras: neto darba samaksa bijusi sākot ar 50 latiem mēnesī līdz 450 un vairāk. Turklāt, jāņem vērā, ka liela daļa respondenti ir devušies uz Īriju pirms vairākiem gadiem, kad vispārējais algu līmenis Latvijā bija zemāks nekā šobrīd un nebija tik augsts patēriņa cenu kāpums.
- Arī strādājot Īrijā ienākumi būtiski atšķiras, atkarībā no veicamā darba (sākot no 900 līdz 3000 un vairāk eiro mēnesī). Lielākā daļa intervēto respondentu atzīst, ka saņemta alga ir tik liela, ka ir iespējams veidot lielākus vai mazākus iekrājumus, kā arī regulāri sūtīt naudu uz Latviju (summas būtiski svārstās, bet vidēji tās ir ap 100 - 200 eiro mēnesī). Naudas sūtījumi palielina skaidras naudas apriti Latvijā, gan arī skaidri parāda saikni ar dzimteni, ģimeni Latvijā. Sūtījumi galvenokārt domāti nekustamā īpašuma kredīta dzēšanai, ģimenes

locekļu materiālai atbalstīšanai ikdienas izdevumu segšanai un mācību apmaksai. Saikni ar dzimteni ļoti skaidri apstiprina arī regulārie kontakti - zvani, sarakste, regulāri apciemojumi.

Nodarbinātības jomā ir vērojama nišu ekonomika, darbošanās noteiktās ekonomikas sfērās - transporta pakalpojumi, celtniecība, lauksaimniecība, pārstrāde, apkalpojošā sfēra (ieskaitot uzkopšanas darbus viesnīcās, privātos īpašumos, ēdināšanas iestādēs utt.).

Iebraucēju darbošanās nišu biznesā ir vērojama lielā daļā saņēmējvalstu. Tas skaidrojams ar vietējo iedzīvotāju nevēlēšanos strādāt šajās sfērās, darbaspēka trūkumu, relatīvi zemu atalgojumu (vietējo iedzīvotāju viedoklis), zemām prasībām valodas zināšanās un migrācijas ķēdēm - pārējie iebraucēji sāk strādāt jomās, konkrētās darbavietās, kurās jau iesākuši strādāt ieceļotāji no viņu valsts. Tas izteikti parādās datos, kas iegūti no dziļajām intervijām un anketām - lielākoties cilvēkiem aizbraukt palīdzējuši jau Īrijā strādājošie paziņas, draugi, retāk - darbā iekārtošanās firmas. Tas liecina par migrācijas ķēdēm un tīklu veidošanos informācijas aprītē.

Apkopojot pētījumā iegūto empīrisko informāciju, iezīmējās virkne latviešu kopienu Īrijā raksturojošu aspektu.

Iezīmes, kas raksturo Latvijas ieceļotāju dzīvi Īrijā

- Vērojama latviešu norobežošanās un atsvešināšanās lielpilsētā un kā pretēja tendence - latviešu organizēšanās pa reģioniem mazpilsētās (Piemēram, Rušā tiek organizētas latviešu sporta spēles, Brejā notiek latviešu ģimeņu ballītes, kopīga televīzijas skatīšanās, kopīgi tiek atzīmēta LR proklamēšanas diena 18. novembrī, lai gan respondenti atzīst, ka šīs aktivitātes ar gadiem samazinās).
- Runājot par latviešu interesi par īru tradīcijām, lielākoties respondenti šīs tradīcijas uzskata par mazsvarīgām un tādām, kas uz viņiem neattiecas.
- Latvijas mēroga sabiedrības integrācijas krievu - latviešu kopienu šķirtības attiecību modelis ir vērojams arī latviešu un krievu attiecībās Īrijā.
- Pārsvārā pastāv sekojošs dzīves modelis: vairāki latvieši kopīgi īrē dzīvokli vai māju. Šādu modeli, iespējams izvēlas līdzekļu taupības dēļ. Tie, kuri Īrijā dzīvo kopā ar citiem savas ģimenes locekļiem (vecākiem, dzīvesbiedriem, bērniem) biežāk īrē atsevišķu dzīvesvietu.
- Psiholoģisks diskomforts, ilgas pēc mājām, ģimenes, draugiem

Ar lēmuma strādāt Īrijā pieņemšanu saistītie aspekti

- Lēmumu braukt strādāt uz Īriju cilvēki lielākoties nav pieņēmuši pēkšņi. Gadījumi, kad respondenti, atbildot uz jautājumu par aizbraukšanas iemesliem, kā

vienu no aizbraukšanas iemesliem min spontānu vēlmi apceļot pasauli, paskatīties, kā citur dzīvo, ir drīzāk raksturīgi jauniešiem, bet nav dominējoši arī šajā grupā. Biežāk šī lēmuma pamatā ir vairāku faktoru kopums (šie faktori tiek analizēti tālāk tekstā).

- Radi un paziņas piesaista citus atbraucējus no Latvijas daloties savā pozitīvajā pieredze un aicinot braukt strādāt uz Īriju jau piedāvājot reālas darba vietas.

Izbraukšanas uz Īriju ietekme uz savstarpējām attiecībām ģimenē ir aplūkojama divējādi

- Došanās darbā uz Īriju rada papildu risku personiskajām attiecībām un var atstāt negatīvu iespaidu uz ģimenes saišu noturību.
- Taču nereti sarežģījumi personiskajā dzīvē ir bijuši jau pirms aizbraukšanas. Attiecības ir izjukušas vai bijušas uz izjukšanas robežas jau pirms aizbraukšanas, līdz ar to, paralēli ekonomiski un sadzīviski spiedīgajiem apstākļiem, arī personīgie motīvi ir veicinājuši aizbraukšanu.

Ar darba vidi Īrijā saistītie aspekti

- Darba ņēmēji no Latvijas sāk interesēties par iespējām iestāties arodbiedrībās Īrijā, ir cilvēki, kas jau ir izmantojuši šo iespēju aizstāvēt savas darba ņēmēja tiesības.
- Lielā darba meklētāju pieplūduma no Austrumeiropas dēļ, daļa latviešu baidās zaudēt darbu Īrijā ir nobažījušies par Īrijas ekonomiskās izaugsmes tempu samazināšanos.
- Īrijas likumdošanas un savu tiesību Īrijā nezināšana iebraucējus nereti pakļauj diskriminācijai un ļaunprātīgai darba devēju rīcībai, īpaši uzsākot darba gaitas Īrijā.
- Vairāki respondenti atzīst, ka pastāv valodas barjera, t.i. angļu valodas nezināšana liedz viņiem ieņemt darba vietas, kur šīs valodas zināšanas ir nepieciešamas. Tajā pat laikā respondenti atzīst, ka laika gaitā viņu angļu valodas zināšanas uzlabojas un līdz ar to arī palielinās iespējas darba tirgū.

Ar Latviju saistītie aspekti

- Latvieši Īrijā cer uz Latvijas ekonomisko izaugsmi pēc ES fondu naudas ieplūšanas, bet vienlaikus pauž cerību, ka tā tiks godprātīgi izmantota, ieguldīta reģionu attīstībā un cilvēkresursos.

- Projicējot iespējamo scenāriju darba jomā, atgriešanās gadījumā, iezīmējas respondentu vēlme veidot savu mazu - ģimenes, individuālu vai kooperatīvu uzņēmumu.
- Ir vērojama stereotipizēta attieksme, kas skar valsts izzagšanu, slikto valdību, kā arī novecojusi informācija par bērna kopšanas pabalstu apmēriem utt.
- Respondenti atzīst, ka viņiem ir interese par Latviju, kā arī ir informācijas iegūšanas iespējas - ar televīzijas un interneta starpniecību. Nepastāv lieli šķēršļi informācijas iegūšanai par Latviju, tomēr jāuzsver, ka iebraucēju viedokli par norisēm Latvijā galvenokārt veido un iespaido interneta ziņu portālos publicētie materiāli.

ĪRIJĀ STRĀDĀJOŠO LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU FORMULĒTIE PROBLĒMJAUTĀJUMI

Lai izzinātu objektīvos faktorus un respondentu subjektīvo vērtējumu par galvenajām problēmām, kādas viņi saskata Latvijā, apmierinātību vai neapmierinātību ar dzīvi dzimtenē, pētījuma laikā respondentiem tika lūgts paust attieksmi un vērtējumus par dzīvi Latvijā kopumā. Salīdzinājumam tika izzināta attieksme un vērtējumi par dzīvi Īrijā.

1. Attieksmes un vērtējumi un par dzīvi Latvijā

Savstarpējās attiecības sabiedrībā

- „*Latvijā klibo cilvēciskās attiecības. Drūmi. Īgni. Vaina ir mūsos pašos.*”
- „*Mēģināju atgriezties, bet nevarēju pieņemt Latvijas īgnos cilvēkus.*”
- „*Latvieši cieš no zema sevis pašnovērtējuma - ai, nu ko ta' es...*”

Dzīves dārdzība

- „*Latvijā viss ir pasakaini dārgs - dzīvokļi, pārtika, drēbes*”.
- „*Latvijā dārga dzīvokļu apsaimniekošana, sanāk, ka jāmaksā otra īre, lai gan dzīvoklis pieder tev*”.

Maksa par izglītību, izglītības kvalitāte

- „*Augstākās izglītības kvalitāte Latvijā ir apmierinoša, bet kādēļ to iegūt Latvijā, ja ir tik augsta mācību maksa. Īrijā tas ir lētāk nekā Latvijā*”.
- „*Augstākās izglītības sistēma ir nesaistīta ar darbu. Es augstskolā četru gadu laikā atstāju ļoti lielu naudu un, ja pēc tam nevaru atrast darbu, tad tā jau ir apkrāpšana*”.
- „*Aizbraucu tūlīt pēc vidusskolas eksāmeņiem, jo zināju, ka mani tuvinieki nespēs ne palīdzēt maksāt par izglītību, ne arī varēs galvot.*”

Attieksme pret valdību un valsts attīstību

- „*Valdība nedomā par cilvēku. Īrijā to visu laiku jūt, ka šeit domā par katru cilvēku. Latvijā cilvēks nav vērtība.*”
- „*Es jau labprāt atgrieztos, bet... Traucē tas, ka dzīves līmenis Latvijā uzlabojas pārāk lēnos tempos, kā arī tas, ka uzņēmējdarbības vide ir ļoti nestabila*”.
- „*Nesen skatījos Panorāmu un raudāju. Kā vispār cilvēki vēl spēj dzīvot un izdzīvot Latvijā?*”.
- „*Mazliet savāda sajūta mani pārņem, kad saprotu, ka, aizejot uz Īrijas valsts iestādi, es nejūtos kā pēdējais tārps un iznīrelis, bet gan kā godājams cilvēks. Mūsu ierēdņiem jāsaprot, ka .. viņi tur sēž, lai mums palīdzētu, lai mūs konsultētu.*”

Stereotipi par cilvēkiem, kas meklē un īsteno iespējas ārpus Latvijas

- *Nepamatota naidošāns, skaudība, apvainojumi starp aizbraucējiem un palicējiem. „Klases biedrenes teica - zinām, kāpēc Tu esi Īrijā. Tāpēc, ka Tavai mammai nebija naudas*”.

- „Biju pirms trīs nedēļām Latvijā, visi runāja par aizbraukušajiem uz Īriju. Man bija tāda sajūta, ka uz mani spiež, ka es Latvijai esmu kaut ko parādā, ka mūs nosoda”.
- „Tiem, kas kuļas pa Latviju, ir daudz lielāka izdzīvošanas pieredze, lai valdība domā par viņiem. Mēs jau salīdzinoši labi dzīvojam.”
- „Domā, ka tie, kas strādā Īrijā ir baigi bagāti, bet tā nav. Te nav viegli”.

2. Kas neapmierina Latvijā?

Ekonomiskā un darba vide

- Ekonomiskā situācija - inflācija, pārāk zema minimālā un vidējā alga.
- Pārmērīgas prasības mazkvalificētam darbam.
- Finansiālā stabilitātes un drošības trūkums.
- Neelastīga nodokļu politika, pārmērīgs administratīvais slogs.
- Iespēju un atbalsta trūkums veidot savu biznesu.
- Korupcija.

Savstarpējās attiecības

- Nelabvēlīgas un īgnas cilvēciskās attiecības.
- Nelabvēlīgas attiecības starp darba devēju un darba ņēmēju; pazemojošā attieksme no darba devēja puses.

Sociālā sfēra

- Maksas augstākā izglītība, kas nereti ir par dārgu, lai to iegūtu.
- Profesionālā un augstākā izglītība nav saistīta ar darba tirgus pieprasījumu.
- Sociālā stabilitātes un drošības trūkums.
- Zema dzīves kvalitāte.

3. Kas apmierina Latvijā?

- Daudzveidīgāka kultūras dzīve.
- Medicīnas pakalpojumi lētāki un arī vieglāk pieejami.
- Vispārējās izglītības skolās augstāki mācību standarti.

Rezumējums par izbraukšanas cēloņiem

Galvenie cēloņi, cēloņu kombinācijas, kas liek pieņemt lēmumu doties strādāt uz Īriju:

- Ekonomiskie apsvērumi: zema alga, bezdarbs, iespēju trūkums ir būtiski faktori, taču raksturīgi, ka lēmums braukt strādāt uz Īriju ticis pieņemts, ekonomiskajiem apsvērumiem kombinējoties ar sarežģījumiem personiskajā dzīvē, darbā, sadzīves problēmām un citiem faktoriem. Lielāka alga nav vienīgais faktors. Liela nozīme ir arī darba apstākļiem, videi, kurā cilvēki dzīvo, kā arī valsts, pašvaldību un ģimenes atbalsta tīkliem (vai - gluži otrādi - to trūkumam).
- Galvenais spiediena faktors ir dzīves kvalitātes atšķirības Latvijā un Īrijā.

- Nespēja atrast darbu uzreiz pēc skolas, augstskolas vai nespēja samaksāt par studijām.
- Bez algu jautājuma par problēmu tiek uzskatīta arī darba devēju diskriminējoša un neprofesionāla attieksme pret darbiniekiem. Kā būtiski iemesli ir arī “aplokšņu algas” un kopumā zema sociālo garantiju līmenis. Legāli strādājot ES, ieceļotāji no Latvijas bauda salīdzinoši plašākas tiesības.
- Latvijā trūkst viegli pieejamas informācijas par darba iespējām un precīzas informācijas par speciālistu pieprasījumu tuvākā un tālākā nākotnē.
- Papildus motivācija doties strādāt uz ārzemēm ir arī priekšstatiem par Rietumu darba priekšrocībām un mītiem par “darba paradīzi”, kas realitātē neapstiprinās. Šo priekšstatu radītāji jeb aģenti šaurākā jomā ir indivīdu draugi, kaimiņi, paziņas, kas dalās pieredzē par darbu ārzemēs; plašākā jomā tie masu saziņas līdzekļi un rekrutēšanas biznesa pārstāvji.

4. Attieksmes un vērtējumi un par dzīvi Īrijā

Darba attiecības

- *Ja Īrijā man ir darbs, tad es jūtos stabils - algu saņemšu laikā; ja zinu savas tiesības, tad ir atbilstošas iestādes, kuras palīdzēs, ja tās tiks pārkāptas”*
- *Pat 2/3 Īrijas viesstrādnieku vēlas maksāt nodokļus. Savukārt, Latvijā daudzi vēlas saņemt naudu aploksnē.”*
- *„Mani nevar vienkārši atlaist no darba, jo tad es vērsīšos darba inspekcijā un darba devējs var saņemt milzīgu sodu.”*
- *„Latvijā jau arī ir teorētiski jāmaksā dubultā par nostrādātajām virsstundām. Bet tā tas nenotiek. Īrijā mēs saņemam dubulto samaksu par nostrādātajām virsstundām. Jo darba devēji baidās no sūdzībām, kontrolē un soda sankcijām.”*
- *„Ja Īrijā darba vietā kaut kas saplīst, nekas nav jāmaksā. Pirmā Īrijā nopelnītā alga aizgāja, lai samaksātu parādu par iztrūkumiem veikalā Latvijā”.*
- *„ Kad Īrijā priekšniekam būvē pateicu, ka man ir cauri zābaki, uzreiz nākamajā dienā bija gan jauni zābaki, gan viss kostīms.”*
- *„Man nav bail ar priekšnieku runāt. Latvijā bija. Šeit darbiniekam uzticas, ka viss būs labi. Un viss notiek rimti un darbs daudz labāk veicas tādā atmosfērā.”*

Sadzīve

- *„Īrijā mēs dzīvojam cilvēka cienīgu dzīvi - varam atļauties nedomāt par cenām, par neizmaksātām algām utt.”*
- *„Ja saskaita visu kopā - ēšanu, dzīvokli, drēbes, braukāšanu -, tad daudz dārgāk nekā Latvijā nemaz neiznāk. ”*
- *„Te frizētavā iegāju, uh, cik netīrs, pie jurista - tādi putekļu slāņi uz papīru kaudzēm. Un tā gandrīz visur, bet viņi neuztraucas. Mēs vispār Latvijā tādi*

pārcentīgi bieži esam. ; „Mums, „ klīneriem” ir viegli strādāt. Sākumā berzām un pucējām, tagad tā vieglāk - pēc īru standartiem, tā kā īriem vajag.”

- *„Viņiem te ir kultūra ir krogs. Sākumā centos iet, lai būtu cilvēkos, tagad neēju. Tas vienkārši nav mans. Īri smejas - jūs jau latvieši, taupāt, tāpēc uz krogu dzert neejat. Bet man neinteresē, gribētu uz teātri, operu, Latvijā tas tomēr gandrīz ikvienam ir pieejams.”*
- *„Man te visvairāk patīk šopings. Kad atkal dzīvošu Latvijā, vismaz divas reizes gadā braukšu kārtīgi iepirkties.”*

Izglītība un karjera

- *„Latvijā vienkāršai bankas kasierai paprasa divas augstākās izglītības, kurpju pārdevējai - augstāko un brīvi pārvaldīt trīs valodas. Tas ir pazemojoši, tas ir absurds. Šeit vari kāpt pa karjeras kāpnēm ar savām prasmēm, spējām, kas pierādītas darbā un neprasa neskaitāmus diplomus.”*
- *„Latvieši ir čaklāki uz mācīšanos, ja no darba nosūta uz kursiem.”*
- *„Galvenais tomēr ir tas, ko tu proti un vari izdarīt, nevis kaut kāda mistiska izglītība.”*

Savstarpējās attiecības ar vietējo sabiedrību un ar tiem, kas iebraukuši no Latvijas

- *„Te cilvēki ir ļoti laipni un brīvi.”*
- *„...bet man tie īri tomēr nepatīk, tāpēc nedraudzējamies, viņi daudzi ir tādi prasti.”*
- *„Kad vairāki latvieši satiekas, tad aprunā īrus. Man, savukārt, tas nepatīk, tādēļ ar latviešiem labāk netusēju.”*
- *„Zinu, ka ir arī daudz krievvalodīgo no Latvijas, bet ar viņiem nesatiekos.”*
- *„Īrijā latvietis latvietim ir vilks, ka tikai noskaust, nepalīdzēt.”*
- *Mums ir kauns par tiem latviešiem, kas Īrijā ir gatavi strādāt par algu, kas ir zem minimālā līmeņa. Mums ir kauns par tiem latviešiem, kas publiski nomelno Latviju. Var jau izlikties par iebraucēju no nabadzīgas valsts, bet tas neattēlo realitāti”.*

5. Kas apmierina Īrijā?

- Kopumā laipnās cilvēku savstarpējās attiecības, cilvēki jūtas droši, nebaidās izteikt savu viedokli, pārspriest interesējošos jautājumus ar darba devējiem utt.
- Jūtas finansiāli stabili un droši, tam pamatā ir pārlicība, ka par darbu tiks samaksāts un tas tiks izdarīts savlaicīgi.
- Sociālajā jomā uzsver stabilitāti un drošību. Liela daļa maksā nodokļus, kas viņiem nodrošina atbilstošas sociālās garantijas.
- Attiecības starp darba devēju un darba ņēmēju parasti ir labas. Tomēr arī gadījumos, ja respondents saka, ka neveidojas labas savstarpējās attiecības, respondenti norāda, ka parasti jautājumi, kas ir saistīti ar darbu tiek risināti korekti.
- Kopumā respondenti uzskata, ka patēriņa cenu līmenis attiecībā pret ienākumu līmeni ir pieņemams.

6. Kas neapmierina Īrijā?

- Veselības aprūpes sistēma. Cilvēki norāda, ka esot pārlietu garas pieraksta rindas, formāla attieksme pret pacientu, ilgi jāgaida pat neatliekamo palīdzību u.tml.
- Īrijas izglītības sistēma. Pamatizglītības un vidējās izglītības līmenis tiek vērtēts kā ievērojamāki zemāks, nekā Latvijā, tādēļ bērni pēc Īrijā pavadīta perioda vairs nevar atgriezties Latvijas skolās.
- Respondenti uzskata, ka Īrijā nav plaša kultūras dzīve, nav iespēju saturīgi pavadīt brīvo laiku.
- Īrijā strādājošie izjūt psiholoģisku diskomfortu, ko rada atšķirtība no dzimtenes, ierastajiem tīkliem Latvijā.
- Kā papildus faktoru respondenti min arī neskaidrību par nākotni, kas saistās ar neziņu kad atgriezties, kā veidot savu dzīvi utt.

Rezumējums par darba un dzīves vidi Īrijā

Kopumā darba un sadzīves vidi Īrijā novērtē kā:

- stabilāku;
- drošāku;
- sakārtotu;
- uz katra indivīda labklājības veicināšu vērstu.

ATGRIEŠANĀS PRIEKŠNOTEIKUMI UN MOTIVĀCIJA

Šī konkrētā pētījuma viens no mērķiem bija izpētīt, vai Īrijā strādājošie Latvijas iedzīvotāji vēlas atgriezties dzimtenē un kādi ir atgriešanās priekšnoteikumi, motivācija.

Pētījuma laikā neapstiprinājās sākotnēji izvirzītā hipotēze par to, ka lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju paliks Īrijā ilgstoši vai uz visu mūžu. Gluži otrādi, lielākā daļa aptaujāto plāno atgriezties Latvijā vidējā termiņā, tas ir, trīs līdz piecu gadu laikā, ko uzskatāmi pierāda intervijās un anketās iegūtie dati. Daudzi apzināti gatavojas atgriešanās procesam, tomēr uzsver, ka atgriešanās varētu notikt tikai tādā gadījumā, ja papildās vairāki priekšnoteikumi dažādās sfērās. Tomēr kā svarīgākais tiek minēts, ka kopumā Latvijā vajadzētu notikt redzamiem uzlabojumiem, lai lielākā daļa aptaujāto vēlētos atgriezties.

Analizējot aptaujāto izteiktākos piesaistes faktorus Latvijai, var konkrēti izvirzīt trīs galvenos līmeņus.

Pirmais līmenis - individuālais

Radnieciskas saites - piesaiste individuālā līmenī - ģimene, draugi, paziņas. Lielākā daļa aptaujāto skaidri norāda, ka ilgas pēc ģimenes un draugiem ir viens no spēcīgākajiem faktoriem, kas būtiski nosaka prombūtnes laika ilgumu. Tieši šis līmenis veido tā saukto migrācijas ķēžu un tīklu veidošanos, tas ir, vēlme dzīvot ģimenes, draugu un paziņu lokā, pamudina jau Īrijā dzīvojošos palīdzēt arī citiem ģimenes locekļiem un draugiem pārcelties uz Īriju.

Citāti no intervijām

- *„Šeit ir grūti bez sev tuvajiem cilvēkiem. It īpaši brīvajos brīvos gribētos aiziet pie savējiem un vienkārši parunāties ar saviem brāļiem un māsām. Jāņos pasēdēt pie ugunskura ar draugiem un radiem. Šeit jau arī ir daži tuvāki un tālāki radi, bet nav to, ar kuriem kopā ir vislabāk.”*
- *„Ilgojos pēc sievas un bērniem. Laikam jau drīz sieva arī brauks uz šejieni. Bet bērni tik un tā paliks tur. Pastrādāsim kādu gadu, sapelnīsim un iekrāsim naudiņu un tad jau brauksim mājās.”*
- *„Par šo tēmu pat negribas runāt. Nevaru piezvanīt svētkos uz mājām un klausīties, ka viņi visi tur savāksies uz kādu pavakarēšanu kopā. Bet es šeit svētkos sēžu savā īrētajā dzīvoklī un domāju par to, ka šeit es esmu fiziski, bet ar sirdi - mājās, Latvijā.”*

Otrais līmenis - materiālais

Lielākā daļa aptaujāto kā piesaistes faktoru Latvijai uztver nekustamo īpašumu (dzīvoklis, zeme, māja u.c.); daļa nopelnītās naudas Īrijā tiek ieguldīta nekustamā īpašuma iegādē vai atjaunošanā Latvijā, pie tam ir svarīgi uzsvērt, ka šis nekustamais īpašums tiek iegādāts tur, kur ir plānots atgriezties (kā jau pētījuma ievadā tika uzsvērts, tad pārsvarā aptaujātie vēlas atgriezties no tiem reģioniem, kuros viņi jau ir dzīvojuši pirms tam). Nekustamais īpašums tiek uztverts kā nākotnes ilgtermiņa investīcija, stabilitātes un drošības garantija.

Citāti no intervijām

- „Kāda ir mana piesaiste Latvijai? Nekustamais īpašums.”
- “Esmu šeit tikai tāpēc, lai sapelnītu naudu pirmajai iemaksai dzīvokļa iegādei Ogrē vai Salaspilī. Es Latvijā strādājot, nevarēšu nopelnīt un iekrāt 10,000 - 15,000 eiro, kas ir tā summa, kas man vajadzīga, lai vispār varētu sāk domāt par savu dzīvokli.”
- “Esmu iegādājusies divus vienistabas dzīvokļus, par ko es maksāju šobrīd kredītu. Kāpēc man tas vajadzīgs, ja es pat nezinu, kad atgriezīšos? Nu tāpēc, ka nekustamais īpašums ir veiksmīgs naudas ieguldīšanas veids un tāpēc, ka es zināšu, ka atgriežoties man būs manas mājas.”

Trešais līmenis - emocionālais

Lielākā daļa aptaujāto atzīstas savā dzimtenes mīlestībā uz Latviju, tomēr uzsver, ka savas dzīves kvalitāte un apstākļi ir svarīgāki dotajā brīdī nekā dzimtenes mīlestība. Starp aptaujājajiem bija arī respondenti, kas sevi pieskaitīja pie kosmopolītiem, atzīstoties, ka nav svarīgi, kādai valstij un tautībai tu pieder, bet svarīgākais ir, kurā vietā var cilvēks vislabāk realizēt savas vajadzības.

Citāti no intervijām

- „Nauda nav galvenais. Svarīgākās ir cilvēciskās attiecības un dzimtene.”
- “Lai arī es neieredzu to, kas notiek Latvijā, tomēr es mīlu savu tēvzemi.”
- “Jā, ar lepnumu saku, ka esmu no Latvijas. Ar lepnumu saku, ka mīlu savu valsti. Bet ar nožēlu saku, ka nespēju tur būt šobrīd, jo nespēju tur dzīvot pārtikuša cilvēka dzīvi. Kas ir pārticis cilvēks manā izpratnē? - Tāds, kuram ir jāskaita lati un nevis santīmi.”
- “Esmu kosmopolīte. Šobrīd dzīvoju Dublinā, bet pēc gada varbūt dzīvošu Amerikā vai Austrālijā. Dzīvošu tur, kur man ir labi.”

Starp citiem atgriešanas stimulējošiem faktoriem respondenti izvirzīja arī Latvijas veselības aprūpi, kā arī pamata un vidējo izglītības sistēmu. Šos iepriekšminētos faktorus respondenti uztver par tādiem, kuri ir kā papildus sekmējoši, tomēr ne primāri, kas veicinātu viņu atgriešanos Latvijā.

Balstoties uz intervijām un aptaujām, var secināt, ka lielākā daļa Īrijā dzīvojošo Latvijas iedzīvotāju nav apmierināti ar savu šībrīža dzīves vietu un apstākļiem un dažu priekšnoteikumu izpildes gadījumā būtu gatavi uzreiz atgriezties Latvijā. Svarīgi piezīmēt, ka respondenti nedzīvo ar ilūziju, ka Latvijā varētu sagaidīt strauju dzīves līmeņa celšanos un iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšanos, tomēr respondenti nav gatavi atgriezties tajā pašā „izejas punktā”, no kura viņi bija devušies darba un augstākas dzīves kvalitātes meklējumos uz Īriju.

Piemēram, kāds respondents savu atgriešanās scenāriju ir komentējis šādi: „*Visu laiku sekoju līdzī notikumiem Latvijā, likumdošanas izmaiņām, regulāri braucu uz Latviju. Es gribētu atvērt savu ražotni - pagaidām visvairāk domāju par Valmieru vai Jelgavu. Sekoju nekustamā īpašuma, zemes cenu dinamikai šajos reģionos un redzu, ka tie attīstās ar lielu ātrumu. Rīga jau ir pārsātināta. Valmierā ceļu savu māju. Katru gadu ceru, ka varēšu atgriezties pavisam, bet vēl nevaru, jo Latvijā nav tik lielas algas, lai es varētu segt visus maksājumus. Pašreizējā stadijā man ļoti būtu vajadzīgs uzticams biznesa partneris Latvijā, kamēr pats vēl turpinu pelnīt naudu Īrijā*”.

Analizējot aptaujāto izvirzītos priekšnoteikumus, kuru izpildes gadījumā viņi atgrieztos Latvijā, kā svarīgākos var izvirzīt Latvijas ekonomiskā izaugsme un dzīves kvalitātes palielināšanās. Respondenti uzsver, ka svarīga ir ne tikai darba algas palielināšanās, bet finansiālās un sociālās stabilitātes palielināšanās ir ārkārtīgi būtiski procesi, kas veicinātu ārvalstīs strādājošo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos. Īpaši tiek uzsvērtā nepieciešamība ES fondu naudu ieguldīt visas valsts attīstībā, cilvēkresursos, kā arī veicinot mazā un vidējā biznesa attīstību.

Citāts no intervijas: „Es jau labprāt atgrieztos, bet... Traucē tas, ka dzīves līmenis Latvijā uzlabojas pārāk lēnos tempos, kā arī tas, ka uzņēmējdarbības vide ir ļoti nestabila”

Ar atgriešanos saistītās vēlmes un ieceres

- 1) Pirmkārt, liela daļa respondentu vēlas strādāt spējām un izglītībai atbilstošu darbu. Liela daļa aptaujāto ar neapmierinātību atzina, ka strādā Īrijā darbu, kas neatbilst to profesionālajai kvalifikācijai, pie tam lielākajā daļā gadījumu - zemākas kvalifikācijas darbos.

Citāti no intervijām:

- „*Latvijā es strādāju bankā. Šeit es strādāju par viesmīli. Pagaidām mani apmierina mani ienākumi un to līmenis, tikai jautājums - cik ilgi es spēšu samierināties ar to, ka esmu ekonomiste, bet strādāju par oficianti.*”
- „*Pēc izglītības esmu šuvēja. Arī tagad strādāju par šuvēju. Un tas ir ļoti svarīgi - pelnīt naudu, strādājot savā specialitātē. Laikam jau pārāk ilgi nespētu strādāt siltumnīcās vai restorānā. Jau tāpat šeit ir grūti.*”

- 2) Otrkārt, liela daļa respondentu vēlas uzsākt vidējo vai mazo biznesu. Sava biznesa uzsākšana tiek cieši saistīta ar ekspektācijām par ekonomisko uzplaukumu Latvijā un cerību, ka ES struktūrfondu līdzekļi to vēl vairāk vairos un nostiprinās.

Citāti no intervijām:

- „*Redzu, ka Latvija strauji attīstās. Esmu sev uzstādījis mērķi: pēdējais datums, lai atgrieztos Latvijā ir 2006. gada maijs.*”

Vislabākais, gribu atvērt savu biznesu, ir iekrāta sākuma nauda.”

- *„Es negribu uzņemties lielu jūgu, lielu biznesu, gribu atvērt, piemēram, savu, mazu kafejnīcu, tikai ar pāris galdiņiem, tādu, kuru pati kopā ar draugu varu mierīgi pārraudzīt. Portugālē mēs to varētu atvērt tūlīt, viņiem ir šādas kafijas dzeršanas tradīcijas. Latvijā mūs vairāk baida maza ģimenes biznesa tradīciju trūkums, birokrātiskie šķēršļi”.*
- *„Es varētu atvērt savu tūrisma aģentūru šeit vai kādā citā Rietumeiropas valstī un piedāvāt ceļojumus uz Latviju. Esmu jau par to ļoti konkrēti domājusi.”*

REKOMENDĀCIJAS

Emigrācijas procesi ir saistīti ar mūsdienu globālās ekonomikas faktoriem un brīva darbaspēka kustības diktētiem nosacījumiem Eiropas Savienībā. Līdz ar to tikai valdības iespējas administratīvi ietekmēt darbaspēka aizplūšanas procesus ir visai ierobežotas. Liela nozīme ir darba devējiem un uzņēmējiem, kas pārstāv biznesa intereses, kā arī pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm, kas vērstas uz indivīdu interešu nodrošināšanu.

Pētījuma rezultātā ir apkopotas rekomendācijas valsts varas pārstāvjiem, pašvaldību pārstāvjiem, uzņēmējiem un pilsoniskajai sabiedrībai. Nacionālajā mērogā rekomendācijas ir vērstas divos virzienos:

- Ietekmēt un izmantot tirgus procesus ES ietvaros tā, lai stimulētu Latvijas ekonomisko un sociālo attīstību, labklājības līmeņa paaugstināšanu, kas pakāpeniski mazinātu darbaspēka aizplūšanu.
- Valstiskā līmenī uzturēt pēc iespējas ciešāku informatīvo komunikāciju ar no Latvijas aizbraukušo cilvēku kopienām un sasaistīt viņus ar dzimteni ar spēcīgām pilsoniskām un kultūras saitēm.

1. Ekonomiskā vide

Likumdošana un izpildvara

- Reģionālās politikas attīstība ir viena no fundamentāli svarīgākajām lietām darbaspēka aizplūšanas mazināšanai, tādēļ prioritāra loma jāpiešķir mērķtiecīgai un efektīvai reģionālās reformas īstenošanai.
- Ilgtermiņa ekonomiskās attīstības pamatā ir investīciju piesaiste Latvijas ekonomikai.
- Valdības interesēs ir panākt ES struktūrfondu sabalansētu ieguldījumu infrastruktūras attīstībā un cilvēkresursos. Šādi priekšnosacījumi uzlabos ekonomisko vidi investīciju jomā.
- Darba algu palielināšanai valdības interesēs ir regulāri un būtiski paaugstināt minimālo algu un iztikas minimuma apjomu.
- Ilgtermiņa risinājumam nepieciešama produktivitātes un efektivitātes paaugstināšana līdz ar pakāpenisku pāreju uz zināšanu ietilpīgāku ekonomiku.

Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness

- Apzinoties, ka valsts budžeta iespējas šajā jomā ir ierobežotas, sevišķi svarīgi ir veicināt ES struktūrfondu līdzekļu ieguldīšanu depresīvajos valsts reģionos. Tas lielā mērā ir atkarīgs ne tikai no valdības politikas, bet arī uzņēmēju un biznesa intereses.

Pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas

- No sabiedrisko interešu viedokļa svarīga ir atklātas biznesa vides veicināšana un popularizēšana. NVO iniciatīvas var veicināt ES struktūrfondu izmantošanu vienmērīgai attīstībai.

Rekomendācijas ekonomiskās vides jomā

Likumdošana, izpildvara	Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness	Pilsoniskā sabiedrība, nevalstiskās organizācijas
Reģionālās politikas plānošana un īstenošana	Darbaspēka produktivitātes veicināšana	Atklātas un caurredzamas biznesa vides veicināšana un popularizēšana.
Investīciju veicināšana	Ieguldījumi Latvijas depresīvajos reģionos	Iniciatīvas ES fondu daudzveidīgākai izmantošanai
ES fondu sabalansēts ieguldījums infrastruktūrā un cilvēkresursos	ES fondu izmantošana biznesa paplašināšanai	
Darbaspēka produktivitātes veicināšana		
Minimālās algas un iztikas minimuma apjomu palielināšana		

2. Uzņēmējdarbības vide

Likumdošana un izpildvara

- Nodarbinātības politikas jomā būtiski ir uzlabot nacionālo likumdošanu, kas regulē Nodarbinātības Valsts aģentūras attiecības ar darba devējiem.
- Lai mazinātu sociālo diskrimināciju, svarīgi ir stiprināt darba inspekcijas, lai veicinātu to efektivitāti. Ir nepieciešams ieviest diferencētu soda sankciju sistēmu, tas ir, individuālā sodu diferenciāciju - analizējot pārkāpuma lielumu un biežumu, novērtējot iespējamus zaudējumus no pārkāpuma. Vienlaicīgi darba inspekcijai vajadzētu darboties ne tikai kā represīvajai institūcijai, kas atklāj pārkāpumus un piespriež sodu par tiem, bet arī kā darba devēju un darba ņēmēju konsultējošai institūcijai.
- Darba likumdošanas jomā situāciju palīdzētu risināt arī attiecīgas izmaiņas nodokļu politikā, jo pašlaik katrs pieliktais lats darbinieka algai uzņēmumam izmaksā dubultīgi nodokļu sistēmas dēļ. Vienlaicīgi darba likumdošanas normās nepieciešamas izmaiņas, kas attiecas uz darbinieku saistībām, pienākumiem un tiesībām. Darba devējiem nepieciešams valsts atbalsts investīcijām cilvēku resursu kvalitātes un kvalifikācijas uzlabošanā, ko var veicināt pašreizējā Darba likuma liberalizēšana.
- Jārada lielāku jaunu darba vietu skaitu, īstenojot stratēģiju, kas balstīta uz uzņēmējdarbības izmaksu samazināšanu un elastīga darba tirgus veidošanu.
- Nepieciešams novērst galvenos šķēršļus, kas apgrūtina jaunu uzņēmumu dibināšanu, darbību un izaugsmi, lai veicinātu investīcijas un jaunu darba vietu

veidošanu. Jāuzlabo uzņēmējdarbības vide, samazinot birokrātiskos ierobežojumus, lai vairāk motivētu iedzīvotāju saimnieciskās iniciatīvas.

- Nepieciešams pārskatīt nodokļu politiku, samazināt administratīvās barjeras, kā arī sekmēt atbalstu mazajiem un vidējiem uzņēmējiem (caur ES struktūrfondiem, nodrošinot, piemēram, bezmaksas konsultācijas).
- Jāsekmē pretimnākošāka attieksme pret indivīdiem vai to grupām, kas vēlas uzsākt uzņēmējdarbību. Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā uzņēmējdarbības uzsākšanas process ir komplicētāks, kā rezultātā administratīvās barjeras, nodokļu politika, atbalsta trūkums „bremzē” mazos, vidējos uzņēmējdarbības uzsācējus, kā arī pašnodarbinātās personas.

Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness

- Uzņēmējdarbības vide lielā mērā ir atkarīga no darba devēju un uzņēmēju intereses ietekmēt to. Latvijas situāciju var uzlabot, ja uzņēmēji aktīvāk izmantotu iniciatīvas uzņēmējdarbības vides uzlabošanā.
- Uzņēmumu un darba devēju interesēs ir plānot ilgtermiņa darba politiku. Apstākļos, kad darba tirgū trūkst darbinieku, būtiski ir meklēt jaunas ekonomiskās nozares, veicināt uzņēmumu pārprofilēšanu, lai paaugstinātu darba ražīgumu un pievienoto vērtību. Šajā jomā būtiski ir veicināt arī personu, preču un pakalpojumu iekšējo mobilitāti Latvijā mērogā.
- Uzņēmējiem ir svarīgi veicināt īpašas informatīvā atbalsta programmas, kas vērsta uz biznesa un uzņēmējdarbības pieredzes apmaiņu un popularizēšanu, piemēram, tā dēvētās mentoringa jeb programmas.

Pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas

- Aktīva pilsoniskā sabiedrība, sociālā dialoga attīstība, it īpaši pašvaldību līmenī, ir nozīmīgs faktors vienmērīgai Latvijas reģionu un pašvaldību attīstības nodrošināšanai. Veiksmīga darbinieku, darba devēju un pašvaldības izpildvaras sadarbība sekmē prognozējamu uzņēmējdarbības vides attīstību. Sociālais dialogs ir veids kā mazināt sociālo diskrimināciju, kas ir būtisks emigrāciju motivējošs iemesls.
- Atbalsta tīklu veidošana, piemēram, mazajiem uzņēmējiem, sievietēm uzņēmējām utt.

Rekomendācijas uzņēmējdarbības vides jomā

Likumdošana, izpildvara	Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness	Pilsoniskā sabiedrība, nevalstiskās organizācijas
Nodokļu politikas pārskatīšana	Iniciatīvas uzņēmējdarbības vides uzlabošanai un popularizēšanai	Sociālā dialoga veicināšana
Darba likumdošanas uzlabošana	Uzņēmumu politikas ilgtermiņa plānošana	Kolektīvo darba līgumu popularizēšana
Darba inspekciju nostiprināšana	Uzņēmumu pārprofilēšana	
Birokrātisko šķēršļu novēršana	Iekšējās mobilitātes veicināšana	Atbalsta tīklu veidošana

3. Nodarbinātības politika

Likumdošana un izpildvara.

- Ir svarīgi veidot valsts pasūtījumu izglītībā. Latvijā ir plašs skolu tīkls, kas varētu veicināt izglītības attīstību atbilstoši darba tirgus tendencēm.
- Nepieciešams celt profesionālās izglītības prestižu, lai veicinātu vidējā līmeņa kvalificēta darbspēka palikšanu Latvijā.
- Liela nozīme jāpiešķir profesionāli tehniskās izglītības attīstībai, racionāli jāizmanto ES Sociālā fonda atbalsta iespējas, lai reformētu un modernizētu profesionāli tehniskās izglītības sistēmu atbilstoši Latvijas darba tirgus vajadzībām. Jānovērš birokrātiskie šķēršļi uzlabojumu ieviešanā profesionālo skolu programmās.

Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness

- Jāatbalsta ilgtermiņa darba tirgus prognožu izveidi.
- Jāveicina informācijas apmaiņa starp izglītības iestādēm, jauniešiem un darba devējiem, kas šobrīd vērtējama kā vāja.
- Jauniešu profesionālā orientācija jāsadā veidot pēc iespējas agrāk, iesaistoties skolai, ģimenei un darba devējiem.
- Darba devējiem būtu vairāk jāiesaistās izglītības procesā.
- Darba devēju interesēs ir veicināt darbspēka atgriešanos un/vai palikšanu Latvijā. Šajā jomā pastāv vairākas iespējas - paaugstināt algas, apdrošināt darbiniekus, nodrošināt apmācības.
- Alga ir tikai viens instruments, kas motivē darbiniekus strādāt Latvijā. Karjeras izaugsme, labs kolektīvs, elastīgs darba laiks, arī ģimene ir papildu faktori, kas liek cilvēkiem palikt Latvijā. Uzņēmumi, kas nekorekti un ļaunprātīgi izturas pret saviem darbiniekiem, traucē arī godprātīgiem uzņēmējiem atrast darbiniekus.

Pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas

- Darba tiesību un darbinieku interešu aizstāvība Latvijā ir salīdzinoši zemā līmenī. Svarīgi ir attīstīt arodbiedrību ietekmi it īpaši attiecībās ar darba devējiem (līdz šim Latvijā arodbiedrību aktivitātes saistās tikai ar prasībām pret valsti). Arodbiedrībām ir iespējas efektīvāk iesaistīties darba algas un darba vides uzlabošanā. Būtiski ir veicināt kolektīvo darba līgumu praksi, aizstāvot darbinieki intereses un tiesības.
- Latvijas Darba Devēju Konfederācijas (LDDK) uzdevums ir rosināt darba devēju likumīgu darbību, popularizēt augstu darba kultūru darba devēja – darba ņēmēja attiecībās.

Rekomendācijas nodarbinātības politikas jomā

Likumdošana, izpildvara	Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness	Pilsoniskā sabiedrība, nevalstiskās organizācijas
Valsts pasūtījuma veidošana izglītībā	Iesaistīšanās izglītības procesā	Arodbiedrību aktīva iesaistīšanās darbinieku tiesību aizstāvēšanā
Profesionālās izglītības attīstība	Godīgas attieksmes veicināšana pret darbiniekiem	Izglītības plānošana
Valsts attīstības plānošana	Sociālās diskriminācijas mazināšana	Cīņa pret negodīgiem darba devējiem

4. Tautiešu atbalsta un integrācijas politika

Likumdošana un izpildvara

- Latvijas valsts interesēs ir uzturēt pēc iespējas ciešākus sakarus ar tautiešu kopienām ārzemēs un nepieciešamības gadījumā darba tirgus izaicinājumus risināt ar tautiešu palīdzību. Lai šāda saikne izveidotos, svarīgi lai latviešu kopienas būtu attiecīgi institucionalizētas un integrētas. Šo procesu var sekmēt arī Latvijas valsts institūcijas, kuru darbība Īrijā (līdzīgi arī Lielbritānijā un citviet) resursu trūkuma dēļ ir nepietiekama.
- No valsts viedokļa svarīgi ir latviešu bērnus izglītot dzimtajā valodā, apgādāt viņus ar informāciju, piedāvāt pēc iespējas plašāku konsulāro palīdzību. Viens no iespējamiem ārvalstīs dzīvojošo latviešu izglītības ieguves veidiem dažādos izglītības līmeņos būtu tālmācības sistēmas attīstīšana.
- Vispārējā izglītības līmenī LR MK noteikumi Nr. 822 (Par obligātajām prasībām izglītojamo uzņemšanai un pārceļšanai nākamajā klasē vispārējās izglītības iestādēs) nosaka kārtību, kādā bērni un jaunieši, kas mācījušies citās valstīs, var atgriezties skolā Latvijā un turpināt mācības. Jānodrošina šo noteikumu efektīva īstenošana.
- Saskaņā ar LR vēstniecības Īrijā datiem 2005. gadā kā LR pilsoņi ir reģistrēti 110 bērni. Daļai šo bērnu automātiski pienākas arī Īrijas pilsonība (ja viņu vecāki Īrijā ir nodzīvojuši 3 gadus). Pilsonības iegūšanas prakse pieļauj dubultpilsonību, kas saskaņā ar LR likumdošanu nav pieļauta. Neoficiālā

statistika liecina, ka daudziem Īrijā dzimušajiem bērniem automātiski ir Īrijas pilsonība, un viņi netiek reģistrēti kā LR pilsoņi. No Latvijas valsts puses svarīgi būtu analizēt un nepieciešamības gadījumā koriģēt pilsonības politiku tā, lai LR pilsoņu pēcnācēji formālu iemeslu dēļ nezaudētu/neatteiktos no Latvijas pilsonības.

Pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas

- Liela nozīme ir tam, lai Latvijas iedzīvotāji izmantotu legālā darba priekšrocības un tiesības ES ietvaros. Šī jautājuma aktualizēšanā un popularizēšanā NVO var būt ietekmīgs informācijas izplatītāji.
- Viens no praktiskiem veidiem kā uzturēt un attīstīt saikni starp Latviju un tautiešu kopienām ārzemēs ir politiskās līdzdalības veicināšana. Valsts ir ieinteresēta iesaistīt tautiešus Latvijas politiskajā dzīvē un aicināt piedalīties politiskajos procesos. Šāda intereses motivētu arī politiskās partijas veidot komunikācijas kanālus ar tautiešiem. Šādā veidā varētu mazināt latviešu segregāciju un iekšējās pretrunas.

Rekomendācijas tautiešu atbalsta un integrācijas politikas jomā

Likumdošana, izpildvara	Uzņēmēji, darba devēji un nacionālais bizness	Pilsoniskā sabiedrība, nevalstiskās organizācijas
Pilsonības politikas pilnveidošana	Emigrācijas darbaspēka iesaistīšana Latvijā	ES pilsoņu tiesību popularizēšana (it īpaši darba un sociālo tiesību jomā)
Izglītības iespēju nodrošināšana latviešu valodā	Stimulēt emigrantu biznesa pieredzes pārņemšanu Latvijā	Pilsonisko iniciatīvu aktivizēšana emigrantu sabiedrībā
Vispārējās izglītības politikas pilnveidošana		Kultūras un informācijas apmaiņas projektu īstenošana
Integrācijas politikas paplašināšana		Politiskās līdzdalības veicināšana emigrantu sabiedrībā
ES pilsoņu tiesību popularizēšana (it īpaši darba un sociālo tiesību jomā)		

Pielikums Nr.1

Pētījuma metodoloģija un teorētiskais pamatojums

Pētījums ietvēra teorētiskās studijas, dokumentu, likumdošanas analīzi, metodoloģijas izstrādi, lauka darbu Īrijā 2005. gada 14. - 18. decembrī, kā arī datu vākšanai tika veiktas dziļās un ekspertu intervijas Latvijā.

Pētījumā izmantotas šādas kvalitatīvās metodes:

Likumdošanas un dokumentu analīze, līdzšinējo empīrisko pētījumu un datu analīze, dziļās intervijas ar Latvijas iedzīvotājiem Īrijā, ar darba devējiem Īrijā, ar Latvijas iedzīvotājiem, kuri pēc darba Īrijā atgriezušies. Kopumā tika veiktas 30 dziļās intervijas (gan individuālas, gan grupu intervijas).

Kā kvalitatīva papildmetode dziļajām intervijām tika veikta arī anketēšana. Kopumā tika aizpildītas 93 anketas. Šie dati nav reprezentatīvi; metodes galvenais mērķis bija vispārējas informācijas iegūšana, precīzāk izziņot ekonomisko situāciju, izpeļņu, aizbraukšanas iemeslus, atgriešanās priekšnosacījumus, ieteikumus valdībai.

Tika veiktas arī ekspertu intervijas ar politikas veidotājiem, ierēdņiem, darba devēju un nevalstiskā sektora pārstāvjiem Latvijā un Īrijā.

Pētījuma laikā pētnieki izmantoja arī novērojuma metodi - empīrisku, sociālu un situatīvu pētījumu, uztverot un reģistrējot visu, kas bija tieši saistīts ar pētījuma tematu un bija nozīmīgs sakarā ar pētījuma mērķiem.

Pētījuma teorētiskais pamatojums balstīts migrācijas teorijās, kas izskaidro un analīzē spiediena un pievilkšanas (*push/pull*) faktoros migrācijā, kā arī tīkla teoriju konceptu. Spiediena un pievilkšanas faktoru analīzes modelī tiek uzsvērts, ka indivīdi pamet mājas bezdarba, ekonomisko grūtību, politiskās nebrīves dēļ un dodas uz valstīm, reģioniem, kuros migrantiem piedāvā darbu un augstākas algas. Šajā modelī migrācijas procesu bieži uzlūko kā migrācijas ķēdes. Tās parasti sākas ārēju apstākļu radītas un pārējie seko pionieru pēdās.

Lai šo modeli papildinātu ar trūkstošo vēsturiskā un politiski ekonomiskā konteksta izvērtējumu, pētījuma metodoloģiskais instrumentārijs tika papildināts ar migrācijas pētījumos pazīstamās institucionālās pieejas, kā arī integrācijas dimensijas izpētes instrumentāriju.

Ņemot vērā migrācijas fenomena sarežģītību un daudzšķautņainību, migrācijas pētījumi parasti starpdisciplināri, jebkuru teorētisku konceptu ir jāplašina, ietverot dažādu kontekstu izpēti.

Šajā pētījumā izmantotas arī plaši pielietotās tīklu teoriju atziņas starpdisciplināros migrācijas pētījumos.

Pielikums Nr.2

Pētījuma ietvaros izmantotā literatūra

Todaro, M. (1969) A model of labour migration and urban unemployment in less developed countries // *American Economic Review*(59).

Castles, S. and Miller, M.J. (1998) The age of migration: International population movements in the modern world, London, Macmillan.

Heisler, M.O (1992) “ Migration, International Relations and the New Europe: Theoretical perspectives from Institutional political sociology, *International Migration Review* (2).

Lomnitz, L. (1997) Networks and marginality: life in a Mexican Shantytown. New York. Academic press.

McDonald, J and McDonald, L (1964) “Chain migration, ethnic neighbourhood formation and social networks”, *Milbank Memorial Fun Quarterly*. 4, 82-97.

Waldinger, R. (1994) “The making of an immigrant niche”, *International migration review*, 28 (1).

Faist, T. (2001) Beyond national and post-national models. *New horizons in sociological theory and research*. University of Trento, Italy, 2002. 277-312.

Faist, T. (2000). The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces. Oxford University press.

Pielikums Nr.3.

Anketa

Valsts prezidentes Vairas Vīķes – Freibergas izveidotās Stratēģiskās analīzes komisijas jauno pētnieku grupa no Latvijas Universitātes veic pētījumu par Latvijas iedzīvotājiem Īrijā. Vēlamies uzzināt vairāk par Latvijas iedzīvotāju dzīvi, darbu un dzīves apstākļiem Īrijā, par nākotnes nodomiem. Tāpēc lūdzam Jūs atbildēt uz šīs anketas jautājumiem, apvelkot norādīto atbildes variantu vai ierakstot savu atbildi. Šī anketa ir anonīma un Jūsu sniegtie dati tiks izmantoti tikai pētījuma mērķim un tikai apkopotā veidā.

ANKETA

Vecums .....

Dzimums: siev.   vīr.

Izglītība: Pamata   Vidējā   Vidējā speciālā vai augstākā, kāda specialitāte.....

Latvijas reģions (pilsēta, pagasts), no kura nākat .....

1. Par ko jūs strādājāt Latvijā pirms aizbraukšanas?

.....

2. Kādi aptuveni bija Jūsu ienākumi (mēnesī, uz rokas latos) Latvijā? (apvelciet atbilstošāko variantu)

Mazāk nekā 50lati...50.....100.....150....200.....250.....300...350...400...450...vairāk

3.Kādi bija galvenie iemesli, kādēļ aizbraucāt no Latvijas?

.....
.....

4.Vai Īrijā jau strādāja paziņas, radi?

Jā   Nē

5. Cik ilgi jau esat Īrijā?

- Mazāk nekā trīs gadus
- Vairāk nekā trīs gadus
- Vairāk nekā piecus gadus
- braukāju ik pa laikam

6. Kas rosināja/palīdzēja aizbraukt?

Pazīstami cilvēki (draugi, radi) Īrijā
Pazīstami cilvēki (draugi, radi) Latvijā
Darbā iekārtošanas firma

7.Vai šobrīd Īrijā dzīvojat kopā ar ģimeni?

Nē

Kopā ar dzīvesbiedru

Kopā ar dzīvesbiedru un bērniem

Kopā ar sievu/vīru un bērniem un vecākiem

Lūdzu, aizpildiet arī anketas otru pusi!

8. Par ko strādājat Īrijā?

.....

9. Cik lieli aptuveni ir Jūsu ienākumi (mēnesī, uz rokas eiro)? (apvelciet atbilstošāko variantu)

Līdz 300.....500...700....900....1110....1300.....1500.....2000.....3000.....vairāk nekā 5000

10. Vai Īrijā strādājot varat veikt iekrājumus?

Nē

Visai minimālus

Visai ievērojamus

11. Kādos apstākļos dzīvojat Īrijā?

Dzīvoju pie saimnieka

Īrēju dzīvokli/māju viens vai ar ģimeni

Īrēju māju kopā ar citiem Latvijas iedzīvotājiem

Savā dzīvoklī/mājā (pieder privātīpašumā/maksāju kredītu)

12. Vai uzturat kontaktus ar Latviju?

regulāri braucu

zvanu

rakstu e-pastus, SMS

sūtu naudu

(aptuveni cik daudz mēnesī .....

neuzturu kontaktus

13. Vai plānojat atgriezties Latvijā?

Jā , Pēc .... gadiem

Nē

14. Uz kuru reģionu Latvijā Jūs atgrieztos?

.....

15. Kādā jomā Latvijā gribētu strādāt?

.....

16. Vai plānojat uzsākt savu biznesu Latvijā?

.....

17. Kādi būtu Jūsu ieteikumi Latvijas valdībai?

.....

.....

18. Nosauciet, lūdzu, trīs priekšnosacījumus, lai Jūs atgrieztos Latvijā!

1.....

2.....

3.....

Paldies par atsaucību!